

Helyzetkép a fenntarthatóságról a hazai felsőoktatásba

áttekintő tanulmány és előadás

Gyene Gyöngyvér, Czippán Katalin, 2003.

„Helyzetkép a fenntarthatóságról a hazai felsőoktatásban”

Összefoglaló

Gyene Gyöngyvér – Czippán Katalin

Ez az írás a Helyzetkép a fenntarthatóságról a hazai felsőoktatásban c. könyv összefoglalója, mely magyarul jelent meg a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda és a Pécsi Egyetem közös kiadásában a 6. Nemzetközi COPERNICUS Konferencia és Hálózatépítés alkalmával, melyet a „Felsőoktatás a fenntartható fejlődésért egy kibővített Európában” címmel 2003-ban, Pécsen rendeztek meg.

A Pécsi Egyetem, az első magyar felsőoktatási intézmény, mely otthont ad az éves nemzetközi COPERNICUS konferenciának, olyan tudományos gyökerekkel rendelkezik, melyek a 14. századig nyúlnak vissza, mikor Nagy Lajos megalapította az első magyarországi egyetemet Pécsen. A Pécsi Egyetem egyike azoknak a felsőoktatási intézményeknek, melyek aláírták a COPERNICUS Chartát.

A Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda azzal a céllal alakult, hogy támogassa a magyar állam környezeti nevelés elősegítésére irányuló erőfeszítéseit. Az Iroda, mely az Oktatási Minisztérium és a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium közös szakmai felügyelete alatt áll, az állami oktatás minden szintjén tevékenykedik.

Felsőoktatás a fenntarthatóságért Magyarországon

- Mit tesznek a magyar egyetemek és főiskolák, hogy elősegítsék a fenntarthatóság elméletének és gyakorlatának terjedését?

Az UNESCO a johannesburgi Világcsúcsra készült értékelése megállapítja, hogy az egyetemek akkor lehetnek a leghatékonyabbak a fenntarthatóságra való képzésben, ha a fenntarthatóságot egy olyan, mindenre kiterjedő stratégiával összhangban közelítik meg, melyet a demokratikusan megválasztott döntéshozó testületeik jóváhagytak. Az egyetemek akkor teszik a legtöbbet a fenntarthatóságért, ha az elveiket nem pusztán a tanításban, a kutatásban és az intézmény irányításban jelenítik meg, hanem kifejezik azokban az intézkedésekben is, melyeket a társadalmi és gazdasági stabilitás érdekében kell megtenni.

A Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda által összeállított „Helyzetkép a fenntarthatóságról a hazai felsőoktatásban” című kiadványban egyetemi és egyéb felsőoktatási intézményi kutatókat és oktatókat kértek meg, hogy egy rövid összefoglalóban mutassák be a fenntarthatósággal kapcsolatos elképzeléseiket, tanrendjüket és kutatásaikat, valamint ismertessék az intézményeik mindennapi gyakorlatában megvalósuló fenntartható megoldásokat. Az összeállításban szereplő elképzelések és tanmenetek bemutatása által a szerkesztők azt remélik, hogy megteremtik az alapját egy országos párbeszédnek, mely során meg lehet határozni azokat a területeket, ahol a magyarországi felsőoktatási intézmények hozzájárulhatnak a fenntartható fejlődés gondolatához és felkészülhetnek azokra a feladatokra, melyek az UNESCO 2005-2015 közötti 'Oktatás a fenntarthatóságért' évtizedével kapcsolatosak.

Lehetetlenség lenne minden egyes fenntartható kezdeményezést a teljes mélységében bemutatni, ehelyett azt kívánjuk felvillantani, milyen sokféle kezdeményezés létezik a magyar egyetemeken. A programok teljes listája megtalálható e füzet végén.

Egyetemi képzések

A fenntarthatósággal kapcsolatos elképzeléseket tartalmazó programok számos magyar egyetem tanrendjében megtalálhatók, melyek tartalmazzák a saját intézményre vonatkozó kulturális és tudományos hagyományokat csakúgy mint a fenntarthatóságra vonatkozó legújabb kutatásokat és eszmecseréket.

Azoknak, akik az „end of pipe” megközelítéssel dolgozó környezetvédelmi szakemberképzésben vagy a prevenciót alkalmazó környezetmérnök képzésben kívánnak részt venni, a Veszprémi Egyetem széleskörűen kínál programokat a következő szakokon: okleveles környezetmérnök-képzés, környezetvédelmi szakirány a vegyészmérnöki szak hallgatóinak számára, posztgraduális környezetvédelmi szakmérnök-képzés és posztgraduális környezetirányítási szakértő továbbképzés.

A Szent István Egyetemen működő Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, egykor egy jelentős mezőgazdasági egyetem, mára társadalomtudományi fakultással is kibővülve, kidolgozott egy összetett, minden egyetemi szinten

(BSc, MSc, PhD) képzést nyújtó fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés szakot. A program célja, hogy olyan vidékfejlesztési szakembereket képezzen, akik képesek beteljesíteni a mezőgazdaság három szerepét: 1. az embert érintkezésben tartani a természettel, 2. emberarcúvá formálni és nemesíteni az ember tágabb környezetét, és 3. megtermelni az életben maradáshoz

* Megjegyezzük, hogy a Helyzetkép kötetet azokból az anyagokból szerkesztettük össze, melyek egy egyedi alkalommal elküldött felkérő levélre érkeztek. Számos kezdeményezést, melyről tudomásunk van ugyan, de a határidőig nem válaszolt a felkérésre, nem tudtuk belefoglalni e kötetbe.

szükséges élelmiszereket. Ennek megfelelően e szakemberek képesek megbirkózni a természeti és az ember formálta táj, valamint az örökölt szellemi környezet adta többbretű feladatok kihívásaival. A képzés tartalmaz környezet- és tájgazdálkodási, ökológiai, mezőgazdálkodási, műszaki, jogi, közgazdasági és társadalomismereti tárgyakat.

A fenntarthatóság közgazdasági vonatkozásaival és cselekvési lehetőségeivel foglalkozó programok között a következő témákat találjuk: a fenntartható fejlődés különböző értelmezési lehetőségei: a fenntarthatóság erős ill. gyenge koncepciója, a gazdasági tevékenység alternatív jelzőszámai, a visszafogott termelés mint a szennyezés csökkentésének vállalati eszköze (Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem), a környezetmenedzsment elmélete és gyakorlata, a környezetvédelem nemzetközi gyakorlatának áttekintése, az Európai Unió környezetpolitikájának története, megújuló energiaforrások, környezeti teljesítményértékelés, integrált terméktervezés

(Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem), a fenntartható mezőgazdasági gazdálkodás politikája és gazdaságtana (Pécsi Egyetem).

A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen környezetjog tanulható graduális képzés keretében, melynek során környezetpolitikát, környezeti etikát és az EU-ban alkalmazott környezetjogot lehet választani.

A fenntarthatóság társadalmi vonatkozásainak bemutatására és tanulmányozására a témák széles választéka kínál lehetőséget különböző kurzusok formájában: Ökológiai alapfogalmak, Bioszféra és ember, Környezet és etika, Politikai ökológia, Kulturális változások az ezredfordulón, Környezeti konfliktusok, Ökológiai gazdaságtan, Az épített környezet humánökológiája, Ökológiai rendszerelmélet, Urbanizációs problémák, Környezeti nevelés, A Ji king és a Tao-te king, A kínai bölcsélet európai párhuzamai (az ELTE és a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Szociológiai Intézete)

A fenntarthatóság elveinek és elméletének tanulmányozása, mely egy olyan interdiszciplináris megközelítésen alapul, mely felhasználja a földrajz, az evolúciós elmélet, a társadalom földrajz, a történelem és a közgazdaságtan eredményeit (Társadalomföldrajz és Urbanisztikai Tanszék, Pécsi Egyetem) , valamint olyan témák megvitatása mint az, hogy az emberi civilizáció miként viszonyul hordozójához, a rendszerelmélet, az EU és a fenntarthatóság kérdései, a fenntartható közösségek jellemzői, a civilizáció mai állapota és annak fenntarthatatlansága, a 21. sz. lehetséges forgatókönyvei (Filozófiai Intézet, Debreceni Egyetem), és további hasonló témák különösen nagy érdeklődést váltottak ki a hallgatók körében.

A személyes viselkedési minták és hozzáállások fenntarthatósághoz való viszonyát vizsgálja egy környezetpszichológiai tárgyú program, melyben a világproblémák közvélekedésben való megjelenését kutatják, valamint egy új kultúra kialakulásának lehetőségeit és gazdaságpszichológiai kérdéseket (kockázatvállalás egyéni és csoporthelyzetekben, a környezeti problémák etikai dimenziói és megközelítései).

A tanárképző programok során olyan középiskolai tanárokat képeznek, akik megfelelő természettudományos képzettséggel rendelkeznek és ismerik a környezetvédelem technikai, gazdasági, társadalmi, igazgatási vonatkozásait és képesek a környezetvédelem fontosságának üzenetét nemcsak a tanítványaik, hanem a tanártársaik felé is közvetíteni segítve őket a környezettudományi szempontok tárgyaikba való integrálásában (Veszprémi Egyetem).

Az ökológiai rendszerek természeti és társadalmi meghatározói, a fenntartható fejlődés pedagógiája, környezetszociológia, környezetkultúra, a világ nemzeti parkjai, környezetpszichológia, természetegészségügy, a környezeti nevelés módszertana, sőt az állatkerti állatgondozó képzés is mind a fenntarthatóság iránti érzékenység kialakításához és fejlesztéséhez járulhatnak hozzá (Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar, Szegedi Egyetem).

Újító szándékú módszertan

A fenntarthatósággal kapcsolatos programok bátran kísérleteznek újszerű módszerekkel, hogy eljuttassák a fenntarthatóság üzenetét. Az alkalmazott módszertanban szerepel helyszíni nyílt vita és otthoni beszámoló készítése a fenntarthatóság témáihoz kapcsolódó témákról (1. Meg kell-e radikálisan változtatni az életvitelünket, hogy megvalósítható lehessen a fenntarthatóság? , 2. A génmanipuláció szerepe és lehetőségei? , 3. A fogyasztói társadalom összeegyeztethető-e a fenntarthatósággal? , 4. A környezetvédelem az állam vagy a piac felelőssége-e inkább?), valamint a hallgatók is meghatározó szerephez jutnak a kutatási programok tervezésében és végrehajtásában (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, az ELTE és a Pécsi Egyetem Bölcsészettudományi Kara). Emellett összetett terepgyakorlatok és „learning by doing” kutató szemináriumok (Szent István Egyetem), kutató intézetekben és nemzeti parkokban folyó munkákban való részvétel (Veszprémi Egyetem), a hallgatók egyéni igényeinek megfelelő tanulmányi programok kialakítása (Szent István Egyetem), valamint csoportos szóbeli vizsgák (Debreceni Egyetem) jelenítik meg a módszertani sokféleséget.

Intézményi fenntarthatóság

A magyarországi felsőoktatási intézmények éppen most teszik első lépéseiket az intézményi fenntarthatósággal kapcsolatos elképzelések megvalósításában. A Szegedi Egyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karán már energiatakarékos villanykörtéket, víztakarékos csapokat és szelektív hulladékgyűjtőket alkalmaznak az épületekben, a Pécsi Egyetem pedig el kezdte számba venni, hogy milyen lépéseket kell tenni ahhoz, hogy megteremtsék a fenntartható épületgazdálkodás pénzügyi hátterét. Reméljük, hogy a 6. Nemzetközi COPERNICUS Konferencia számos jó ötletet sugall és arra sarkall, hogy a magyar felsőoktatási intézmények a fenntarthatóság elveinek megfelelően újuljanak meg.